

บทที่ 4

ปัญหาและวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองผู้บริโภค ในเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนของประเทศไทย

ในปัจจุบันนี้ ความรู้ความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ ทำให้มีการศึกษา ค้นคว้าและวิจัยเพื่อนำมาใช้พัฒนาสูตรที่เป็นส่วนผสมในอาหารชนิดต่างๆ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการในตลาด โดยเฉพาะในยุคนี้ ที่ประชาชนมีการแข่งขันที่ค่อนข้างสูง ประชาชนจึงมีภาระหน้าที่ที่ต้องทำมากขึ้น ส่งผลให้การพักผ่อน การออกกำลังกายลดน้อยลง อาหารที่ช่วยเพิ่มพลังงานจึงเป็นหนึ่งในทางเลือกที่ประชาชนผู้บริโภค ใช้เป็นสิ่งช่วยให้ประสิทธิภาพในการเรียน การทำงานดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม จากระบบอุตสาหกรรมทางอาหารที่พัฒนาไปค่อนข้างมาก ประกอบกับผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มผสมคาเฟอีนหรือเครื่องดื่มชูกำลังนี้ เป็นเครื่องดื่มที่มีส่วนประกอบหลายอย่าง และยากแก่การที่ผู้บริโภคจะสามารถตรวจสอบถึงส่วนประกอบต่างๆ ได้ด้วยตนเอง ต้องอาศัยการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งผู้บริโภคมีความเชื่อในเรื่องสรรพคุณของเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนนี้ ว่าเป็นเครื่องดื่มบำรุงกำลัง โดยเป็นความเชื่อจากการรับฟังคำโฆษณาของกลุ่มผู้ประกอบการแต่เพียงฝ่ายเดียวและในแง่มุมเดียว ผู้บริโภคบางส่วน ยังขาดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริงในเครื่องดื่มประเภทนี้ว่ามีผลต่อร่างกายด้านใดบ้าง ทั้งที่เครื่องดื่มดังกล่าวนี้ยังคงมีนักวิชาการตั้งข้อสงสัยถึงประโยชน์และโทษของเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนว่าแท้จริงแล้วเป็นอย่างไร ซึ่งการพิสูจน์ถึงปัญหาดังกล่าวนี้ เป็นสิ่งที่เกินกว่าที่ประชาชนผู้บริโภคทั่วไปจะสามารถหาคำตอบได้เอง จำต้องอาศัยหน่วยงานของรัฐในการให้ความคุ้มครองดูแล ดังนั้น จึงเป็นปัญหาที่ควรนำมาศึกษาวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งว่า ในปัจจุบันนี้มีมาตรการในควบคุมและการคุ้มครองผู้บริโภคเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนไว้อย่างไร และมีความเหมาะสม เพียงพอหรือไม่ กับสภาพสังคม เศรษฐกิจและสุขอนามัยของประชาชน

4.1 ปัญหาเกี่ยวกับความหมายของเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน

เครื่องดื่มชูกำลังหรือเครื่องดื่มบำรุงกำลังหรือจะกล่าวให้ถูกต้อง คือ เครื่องดื่มผสมคาเฟอีน นั้นจัดเป็นอาหารควบคุมเฉพาะตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 214) พ.ศ. 2543 (ฉบับที่ 230) พ.ศ. 2544 และ (ฉบับที่ 290) พ.ศ. 2548 เรื่อง เครื่องดื่มในภาชนะบรรจุปิดสนิท¹ สถานะทางกฎหมายของเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนในปัจจุบันนี้ คือ อาหารที่มีการควบคุมเฉพาะมิใช่ยา ดังนั้น เครื่องดื่มผสมคาเฟอีนจึงไม่มีสรรพคุณในการป้องกันหรือรักษาโรคใดๆ ทั้งสิ้นและด้วยสถานะทางกฎหมายในรูปอาหารนี้ ย่อมทำให้การซื้อขายเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนเป็นไปได้โดยง่าย และเสรีเมกว่าการซื้อขายผลิตภัณฑ์ยานัก เพราะฉะนั้นการให้ความรู้ความเข้าใจต่อผู้บริโภคถึงความหมายที่แท้จริงของเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน หรือที่มีการเรียกโดยทั่วไปว่า เครื่องดื่มชูกำลังจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรมองข้าม เนื่องจากในปัจจุบันผู้บริโภคส่วนใหญ่มีความเข้าใจในสรรพคุณของเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน ว่าเป็นเครื่องดื่มกระตุ้น บำรุงกำลัง บำรุงร่างกาย ช่วยให้ร่างกายสดชื่นมีเรี่ยวแรงมากขึ้น จากความเข้าใจตามชื่อที่เรียกขาน โดยการโฆษณาของผู้ประกอบการ หรือผู้ประกอบการเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน ที่เรียกว่า “เครื่องดื่มชูกำลัง” ทั้งๆ ที่ความหมายที่แท้จริง ซึ่งเป็นชื่อที่ใช้ในการขออนุญาตจำหน่ายต่อสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ในเครื่องดื่มชนิดนี้ คือ เครื่องดื่มผสมคาเฟอีน เนื่องจากมีส่วนประกอบหลัก คือ คาเฟอีน น้ำตาล และสารอื่นๆ อาทิเช่น สารทอรีน กลูโคโรโล โนแลคโตน รวมทั้งวิตามินต่างๆ แต่ผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังไม่ทราบถึงชื่อทางกฎหมายนี้ ซึ่งอาจมีส่วนในความคลาดเคลื่อนในความเข้าใจในสรรพคุณที่แท้จริงและมีผลเชื่อมโยงต่อปริมาณการบริโภคต่อวัน เนื่องจากหากรู้จักเครื่องดื่มนี้ในชื่อว่า เครื่องดื่มชูกำลังแต่เพียงอย่างเดียว โดยไม่ทราบว่าส่วนผสมหลักคือ คาเฟอีน ซึ่งมีอยู่ในปริมาณที่พอสมควรที่อาจส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายได้ หากมีการบริโภคร่วมกับกาแฟหรือเครื่องดื่มอื่นๆ ที่มีคาเฟอีนเป็นส่วนประกอบ เพราะโดยทั่วไปร่างกายคนเราไม่ควรบริโภคคาเฟอีนเกินกว่า 300 มิลลิกรัม ต่อหนึ่งวัน เพราะหากบริโภคคาเฟอีนในปริมาณมากเป็นเวลานาน จะเกิด “ภาวะพิษคาเฟอีน” (Caffeinism)² เป็นอาการที่เกิดจากการติดคาเฟอีน เกิดอาการผิดปกติทั้งทางร่างกายและจิตใจ ได้แก่ วิตกกังวล นอนหลับหรือโกรธง่าย สั่น กล้ามเนื้อกระตุก ง่วงนอน ปวดศีรษะ หัวใจเต้นเร็ว เป็นต้น นอกจากนี้บุคคลบางกลุ่ม อาจไม่สามารถบริโภคคาเฟอีนได้เลย เช่น ผู้ที่แพ้คาเฟอีนหรือผู้ที่ไวต่อสารคาเฟอีน เช่น สตรีมีครรภ์ เด็ก หรือผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหาร โรคความดันโลหิตสูง ด้วยเหตุนี้ การเสริมสร้างความเข้าใจในความหมายของเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน จึงมี

¹ ประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 214) พ.ศ. 2543, (ฉบับที่ 230) พ.ศ. 2544 และ (ฉบับที่ 290) พ.ศ. 2548.

² ไพศาล ปวงนิม และธีรธร มโนธรรม. (2551). “การควบคุมสารคาเฟอีน.” หน้า 14.

ส่วนช่วยให้ผู้บริโภคเข้าใจถึงสรรพคุณหรือประโยชน์ที่ได้รับจากเครื่องดื่มดังกล่าวได้ดียิ่งขึ้น เพื่อลดปัญหาความเข้าใจผิดบางประการ เห็นได้จากข่าวเหตุการณ์ต่างๆ ที่สะท้อนถึงความเข้าใจผิดในสรรพคุณของเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน เช่น การนำเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนไปผสมกับเหล้าเพราะมีความเชื่อว่าจะทำให้เมาช้าลง เป็นต้น

ดังนั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่าเป็นการเหมาะสมที่มีการควบคุม เครื่องดื่มชนิดนี้เป็นการเฉพาะแยกต่างหากออกจาก อาหารปกติทั่วไป เนื่องจากสารเคมีต่างๆ ที่ใส่ลงไป ในเครื่องดื่มนี้มีลักษณะที่เฉพาะและยังจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยถึงผลกระทบต่างๆ ที่สามารถเกิดขึ้นได้ รวมไปถึงการควบคุมปริมาณสารต่างๆ ที่ใส่ลงไป จึงควรมีการควบคุมอย่างเคร่งครัด

แต่อย่างไรก็ตามผู้เขียนมีความเห็นเพิ่มเติมว่า เพื่อให้เป็นการให้ความคุ้มครองผู้บริโภค ควรมีการออกกฎหมายกำหนดมาตรการต่างๆ ที่ทำให้ผู้บริโภคเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนมากขึ้น อาทิเช่น เมื่อมีการโฆษณาต้องใช้ชื่อในการโฆษณาว่า เครื่องดื่มผสมคาเฟอีน รวมทั้งมีการติดชื่อดังกล่าวไว้บนฉลากบนตัวผลิตภัณฑ์ด้วย เพราะผู้บริโภคควรได้ทราบอย่างชัดเจนว่า เครื่องดื่มหรืออาหารใดก็ตามที่ตนเองบริโภคคือ เครื่องดื่มประเภทใด โดยอาจจะให้มีการกำหนดชื่อ “เครื่องดื่มผสมคาเฟอีน” ไว้ได้ชื่อยี่ห้อทางการค้าหรือเหนือชื่อยี่ห้อทางการค้า เพื่อเป็นทางหนึ่งในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้บริโภคให้มากขึ้น

4.2 ปัญหาเกี่ยวกับหน่วยงานที่มีหน้าที่ควบคุมดูแล

ในปัจจุบันหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลเกี่ยวกับการควบคุมดูแลการประกอบกิจการเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน ประกอบไปด้วยหลายหน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) คณะกรรมการว่าด้วยโฆษณา และคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ซึ่งแต่ละหน่วยงานมีอำนาจและหน้าที่แตกต่างกันออกไป โดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) มีอำนาจและหน้าที่ในการกำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆ เกี่ยวกับขั้นตอนก่อนการจำหน่าย เช่น ในเรื่องของส่วนประกอบต่างๆ ต้องเป็นไปตามปริมาณที่กำหนด เรื่องของการระบุฉลาก รวมไปถึงการตรวจสอบความถูกต้องหลังจากมีการจำหน่าย ในท้องตลาดแล้วว่าผู้ประกอบการปฏิบัติตามกฎหมายหรือไม่ ส่วนสำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค (สคบ.) นั้น มีอำนาจและหน้าที่ในการดูแลให้ความคุ้มครองผู้บริโภคในเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวกับเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน ที่มีผลกระทบหรือมีการเอาเปรียบก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค ในส่วนคณะกรรมการว่าด้วยโฆษณามีอำนาจและหน้าที่ในการดูแลควบคุมเกี่ยวกับการกระทำต่างๆ เกี่ยวกับการโฆษณาเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน สำหรับ

คณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) มีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการโฆษณาโดยผ่านทางกิจการโทรทัศน์และกิจการกระจายเสียง ว่าการโฆษณาของผู้ประกอบธุรกิจเป็นไปตามที่มีกำหนดไว้หรือไม่ อย่างไร โดยคณะกรรมการกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) มีอำนาจทางปกครองในการลงโทษผู้ประกอบธุรกิจที่กระทำการฝ่าฝืนกฎหมายได้โดยตนเอง

จะเห็นได้ว่าในเรื่องของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประกอบกิจการเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนนั้น มีการแบ่งแยกอำนาจและหน้าที่ในการตรวจสอบ ควบคุม ดูแล และลงโทษอย่างชัดเจน ไม่พบปัญหาเรื่องความซ้ำซ้อน แต่อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันคือ ยังคงพบการกระทำผิดกฎหมายของผู้ประกอบการอยู่เสมอ อาทิเช่น การคิดป้ายโฆษณาถึงสรรพคุณที่อวดอ้างประโยชน์ รวมทั้งมีการจัดให้มีการชิงโชค แจกรางวัล ทั้งรถยนต์ รถจักรยานยนต์ เงินสด ตัวคอนเสิร์ต ผ่านสื่อต่างๆ³ ซึ่งการกระทำดังกล่าวเป็นการฝ่าฝืนประกาศหลักเกณฑ์การโฆษณาเครื่องดื่มที่ผสมคาเฟอีน ที่ทางสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยากำหนดขึ้น โดยมีหลักเกณฑ์ว่าการโฆษณาเครื่องดื่มที่ผสมคาเฟอีน ต้องไม่โฆษณาในลักษณะการแถมพอก หรือให้รางวัลด้วยการชิงโชค หรือมีการให้ของแถมอีกทั้งมีการโฆษณาที่เกินกว่าความจริง การกระทำในลักษณะดังกล่าวเป็นการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภคเป็นอย่างยิ่ง สมควรมีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวไม่ว่าโดยการมีการกำหนดบทลงโทษที่เคร่งครัด เพื่อให้กลุ่มผู้ประกอบธุรกิจมีความเกรงกลัวต่อกฎหมายมากกว่าในปัจจุบัน โดยผู้เขียนมีความเห็นว่าควรมีการจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่าย การโฆษณา การลงโทษ รวมไปถึงกระบวนการต่างๆ เกี่ยวกับเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนเป็นการเฉพาะเจาะจง เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและเป็นธรรมมากขึ้น และเมื่อมีการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายในเรื่องของการโฆษณา หากเป็นการโฆษณาผ่านทางกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ หรือกิจการโทรคมนาคม คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) มีหน้าที่ต้องติดตามตรวจสอบการกระทำผิดด้านการโฆษณาในสื่อที่เกี่ยวข้อง หากพบให้มีคำสั่งระงับการดำเนินการนั้นทันที หากผู้โฆษณาฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) ที่มีอำนาจปรับทางปกครองควรมีการลงโทษปรับอย่างรวดเร็วเคร่งครัด เพื่อให้ผู้ประกอบธุรกิจมีความเกรงกลัวต่อกฎหมาย และปฏิบัติตามกฎหมายที่มีอยู่ในปัจจุบัน

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการตรวจสอบถึงปริมาณคาเฟอีนที่ใส่ในเครื่องดื่มชนิดนี้ต่อหนึ่งหน่วยบริโภคที่มี

³ ข่าวมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค. วันศุกร์ที่ 16 ธันวาคม 2554. สืบค้นเมื่อ 5 พฤษภาคม 2555.

การวางจำหน่ายว่าเป็นไปตามที่ระบุไว้บนฉลากของผลิตภัณฑ์หรือไม่ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ยากต่อการที่ผู้บริโภคจะตรวจสอบด้วยตนเองได้ หน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรเข้ามามีบทบาทในส่วนนี้เพื่อสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคว่าสินค้าที่ตนบริโภคนั้นมีความปลอดภัย เนื่องจากปริมาณการบริโภคกาแฟในวันนั้น นับเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมีผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของผู้บริโภค

4.3 ปัญหาเกี่ยวกับการโฆษณาของผู้ประกอบธุรกิจ

ปัจจุบันนี้สื่อโฆษณามีบทบาทกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ค่อนข้างมาก ไม่ว่าวิธีการโฆษณาผ่านสื่อใดๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ เพียงทำให้ประชาชนผู้บริโภคเห็นหรือทราบข้อความ ไม่ว่าจะในรูปแบบใดก็ตามที่สามารถสื่อสารให้เข้าใจได้ ซึ่งหากสื่อไม่มีความจริงใจ หรือมีการปกปิดข้อความจริง ผู้ที่ได้รับความเสียหายในส่วนนี้ คือ ผู้บริโภค และในส่วนนี้ผู้ที่ต้องเข้ามามีบทบาทในการควบคุมการโฆษณาให้เกิดความเหมาะสมและเป็นธรรมก็คือ หน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ปัญหาเกี่ยวกับเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนในส่วนการโฆษณานั้น นับเป็นปัญหาที่สำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากการโฆษณานับเป็นปัจจัยแรกและเป็นปัจจัยสำคัญที่จะชักจูงผู้บริโภคให้เข้าถึงเครื่องดื่มประเภทนี้ สังเกตได้จากการที่ผู้ประกอบการมีการทุ่มเงินให้กับงบประมาณในส่วนการโฆษณาเป็นจำนวนมาก ซึ่งการอาศัยกลยุทธ์ทางการโฆษณเป็นส่วนช่วยกระตุ้นยอดขายผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งที่ไม่ดีไม่ผิด แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น ต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ที่มีกฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งในผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มผสมคาเฟอีน มีกฎหมายควบคุมเกี่ยวกับการโฆษณาไว้ทั้งที่เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 และมีการกำหนดไว้เป็นการเฉพาะสำหรับเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน คือ ประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เรื่องหลักเกณฑ์การโฆษณาเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน ฉบับล่าสุดที่มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2555 กำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆเกี่ยวกับการโฆษณาของผู้ประกอบธุรกิจเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน ต้องปฏิบัติตาม

แต่กระนั้นก็ตาม ยังคงพบการกระทำที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายของผู้ประกอบธุรกิจเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน ทั้งในส่วนของหลักเกณฑ์ทั่วไปตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 22⁴ ที่มีการกำหนดไว้ว่า ต้องไม่เป็นการโฆษณาที่เกินความจริง ซึ่งเป็นการโฆษณาที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค แต่ในทางปฏิบัติพบว่า ผู้ประกอบธุรกิจมีการโฆษณาว่า “ผลิตภัณฑ์มีวิตามินบี 12 มีส่วนช่วยในการทำงานของระบบประสาทและสมอง” ทั้งทางสื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุกระจายเสียง รวมทั้งป้ายโฆษณาบนถนนต่างๆ ทั้งในเขตกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ที่แสดง

⁴ มาตรา 22 พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522.

ป้ายว่า “วิตามินบี 12 บำรุงสมอง” ซึ่งในเป็นจริงตามที่ทราบกันนี้ ส่วนผสมหลักของเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนนี้ คือ คาเฟอีนและน้ำตาล สำหรับวิตามินที่มีการใส่ลงไปนั้น เป็นปริมาณเพียงเล็กน้อย ถ้าต้องการบำรุงสมองจากวิตามิน บี12 ที่มีอยู่ในเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน ย่อมต้องบริโภคเครื่องดื่มดังกล่าวในปริมาณมาก ซึ่งต้องบริโภคคาเฟอีนที่มีอยู่ในเครื่องดื่มนี้มากตามด้วย ซึ่งเป็นการบริโภคที่เกินขนาด ดังนั้น การโฆษณาในลักษณะดังกล่าว จึงเป็นการโฆษณาที่เกินความจริงเป็นการโฆษณาที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภคตามมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 นอกจากนี้ การโฆษณาในลักษณะดังกล่าว ยังเป็นการโฆษณาที่อวดอ้างสรรพคุณ ว่ามีส่วนช่วยในการบำรุงสมอง ซึ่งเป็นความผิดตามประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เรื่องหลักเกณฑ์การโฆษณาเครื่องดื่มที่ผสมคาเฟอีน⁵ ที่ห้ามการโฆษณาในลักษณะอวดอ้างสรรพคุณ แต่ผู้ประกอบการก็ยังกระทำการที่ฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ดังกล่าว

ยิ่งไปกว่านั้นยังพบว่ามีกรโฆษณาให้ประชาชนเขียนข้อความ “วิตามิน บี 12 บำรุงสมอง” ส่งไปจับรางวัล ถือว่าเป็นการโฆษณาโดยไม่ได้รับอนุญาต เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และในส่วนของหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการโฆษณานั้น นับแต่อดีตมามีการกำหนดมาโดยตลอดตามประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เรื่อง หลักเกณฑ์การโฆษณาเครื่องดื่มที่ผสมคาเฟอีนว่า “การโฆษณาเครื่องดื่มที่ผสมคาเฟอีน ต้องไม่โฆษณาในลักษณะการแถมพก หรือให้รางวัลด้วยการเสี่ยงโชค หรือมีการให้ของแถม” ซึ่งผู้ประกอบการมักกระทำการที่ฝ่าฝืนต่อหลักเกณฑ์ที่ว่านี้อยู่เสมอ โดยยังคงมีการใช้วิธีการส่งฝาเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน มาลุ้นรางวัลต่างๆ เช่น ทองคำ รถจักรยานยนต์ บัตรคอนเสิร์ต ฯลฯ ซึ่งเป็นการขัดต่อเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ต้องการควบคุมปริมาณการบริโภคเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน เนื่องจากการบริโภคเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนในปริมาณมากเกินไป ย่อมส่งผลเสียต่อร่างกาย แต่ปัญหาที่ร้ายแรงไปกว่านั้น คือ ในปัจจุบันนี้ ได้มีการออกประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เรื่อง หลักเกณฑ์การโฆษณาเครื่องดื่มที่ผสมคาเฟอีน ฉบับล่าสุดที่มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2555 ออกมาใช้ ซึ่งในประกาศฉบับนี้ได้ระบุยกเลิกประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เรื่องหลักเกณฑ์การโฆษณาเครื่องดื่มที่ผสมคาเฟอีน ฉบับก่อนที่ลงวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2546 และในประกาศฉบับล่าสุดนี้ไม่มีข้อห้ามในเรื่องการโฆษณาที่ว่า “การโฆษณาเครื่องดื่มที่ผสมคาเฟอีนต้องไม่โฆษณาในลักษณะการแถมพกหรือให้รางวัลด้วยการเสี่ยงโชค หรือมีการให้ของแถม” หมายความว่าผู้ประกอบการสามารถทำได้โดยไม่ผิดกฎหมาย ทั้งๆที่เครื่องดื่มผสมคาเฟอีนนี้เป็นอาหารควบคุม เฉพาะที่ต้องมีการควบคุมเป็นพิเศษ ทั้งยังมีปริมาณคาเฟอีนต่อขวด (100/150 มิลลิลิตร)

⁵ ประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เรื่อง หลักเกณฑ์การโฆษณาเครื่องดื่มที่ผสมคาเฟอีน. (2555, 29 มีนาคม). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 59 ง.

ถึง 50 มิลลิกรัม ซึ่งนับว่าเป็นปริมาณที่สูงมากเมื่อเทียบเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนที่มีการจำหน่ายในต่างประเทศหรือแม้กระทั่งที่มีการส่งออกจากประเทศไทยไปจำหน่ายในต่างประเทศ เช่น หากส่งไปจำหน่ายในประเทศสหรัฐอเมริกาหรือเม็กซิโก ต้องมีปริมาณคาเฟอีนไม่เกิน 32 มิลลิกรัม เป็นต้น แต่เหตุใดประเทศไทยจึงมีการยกเลิกหลักเกณฑ์ดังกล่าวที่เป็นกฎหมายควบคุมเพื่อให้ความคุ้มครองผู้บริโภคเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน ไม่ให้บริโภคเครื่องดื่มชนิดนี้ในปริมาณที่เกินไปจากการหวังผลรางวัลที่ส่งผ่านไปสู่นักแข่งรถแข่งชิงโชค นำไปสู่การบริโภคที่เกินขนาดได้โดยง่าย และเป็นสิ่งที่ต้องตระหนักว่าเหตุใดจึงมีการยกเลิกข้อห้ามดังกล่าว ทั้งๆที่เป็นเครื่องดื่มที่ควรบริโภคในปริมาณจำกัด และมีการลงโทษตักเตือนผู้ประกอบการธุรกิจที่ฝ่าฝืนหลักเกณฑ์ในส่วนนี้ตลอดมา เพื่อให้ความคุ้มครองผู้บริโภค ที่บางส่วนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนมากพอว่ามีส่วนผสมใดบ้างและมีผลต่อร่างกายอย่างไร จึงต้องอาศัยกฎหมายเป็นส่วนช่วยในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคไม่ให้มีการบริโภคเครื่องดื่มชนิดนี้มากเกินไป

ซึ่งผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เรื่อง หลักเกณฑ์การโฆษณาเครื่องดื่มที่ผสมคาเฟอีน ฉบับล่าสุดที่มีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2555 นี้ ไม่เหมาะสมและไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภคเป็นอย่างมาก

4.4 ปัญหาการควบคุมในกระบวนการผลิตและการจำหน่าย

ปัญหาการควบคุมดูแลและมาตรการต่างๆ ในส่วนของกระบวนการผลิตและการจำหน่าย เป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อผู้บริโภคได้โดยตรงและรวดเร็ว จึงเป็นกระบวนการขั้นตอนที่ควรมีมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมและคุ้มครองผู้บริโภคอย่างเหมาะสมและเพียงพอ

4.4.1 ปัญหาการควบคุมในกระบวนการผลิต

การควบคุมในเรื่องของการผลิตเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาอย่างมากสำหรับผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในรูปของอาหาร เนื่องจากเป็นสิ่งที่ผู้บริโภคนำเข้าสู่อวัยวะโดยตรง ส่วนประกอบต่างๆ จึงเป็นเรื่องที่ต้องอยู่ในความควบคุมโดยเคร่งครัด โดยมีประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เรื่อง เครื่องดื่มในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิท⁶ กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับส่วนผสมที่สามารถใส่ในเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน 1 ไร่โดยมีการระบุปริมาณที่สามารถใส่ได้ อาทิเช่น ในหนึ่งหน่วยบรรจุให้มีสารทอรีนได้ 0.13-1.5 กรัม เป็นต้น และมีคำสั่งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาที่ 185/2534 เรื่อง แก้ไขตำรับเครื่องดื่มที่ผสมคาเฟอีน⁷ กำหนดเกี่ยวกับปริมาณคาเฟอีนที่ใส่ในเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนที่จำหน่ายในราชอาณาจักรให้มีคาเฟอีนเป็นส่วนผสมได้ไม่เกิน 50 มิลลิกรัมต่อหน่วยบรรจุ

⁶ ประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (ฉบับที่ 214) พ.ศ. 2543.

⁷ คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาที่ 185/2534 เรื่อง แก้ไขตำรับเครื่องดื่มที่ผสมคาเฟอีน

โดยในปัจจุบันนี้การควบคุมการผลิตเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนอยู่ภายใต้การควบคุมของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ที่มีหน้าที่ควบคุมดูแลว่าผู้ประกอบการตามที่ได้รับอนุญาตหรือไม่ อาทิเช่น ส่วนประกอบต่างๆ รวมไปถึงปริมาณที่ใส่ต่อหนึ่งหน่วยบรรจุ

โดยสิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึง เพราะเป็นส่วนประกอบหลักในเครื่องดื่มชนิดนี้ คือ คาเฟอีน คาเฟอีน คือ⁸ สารเคมีที่เกิดขึ้นเองในธรรมชาติที่พบในใบ เมล็ด หรือผลของพืชเศรษฐกิจกว่า 60 ชนิดทั่วโลก เช่น กาแฟ ชา ผลโกโก้ ผลโคล่า ต่อมาคาเฟอีนสามารถได้จากการสังเคราะห์ขึ้นโดยกระบวนการทางเคมี ซึ่งในปัจจุบันนี้มีการใช้คาเฟอีนทั้งจากแหล่งธรรมชาติและจากการสังเคราะห์ในเครื่องดื่มและอาหารอย่างแพร่หลายทั่วโลก ซึ่งคาเฟอีนทั้งสองประเภทนี้ในด้านกลไกการออกฤทธิ์สามารถให้ผลต่อร่างกายเหมือนกัน โดยการดูดซึมของคาเฟอีน⁹ นั้น คาเฟอีนสามารถถูกดูดซึมได้ดีจากทุกส่วนของทางเดินอาหาร โดยเฉพาะในส่วนของลำไส้เล็ก การให้คาเฟอีนทางปาก 5-8 มิลลิกรัม/กิโลกรัม จะตรวจพบสารนี้ในพลาสมาได้ 8-10 มิลลิกรัม/ลิตร ภายใน 15-120 นาที โดยเฉพาะเมื่อหิวและอ่อนเพลีย ผู้บริโภคจึงรู้สึกสดชื่น หลังจากได้รับคาเฟอีนเข้าไปโดยคาเฟอีนสามารถแพร่กระจายไปยังทุกอวัยวะและเนื้อเยื่อต่างๆ ของร่างกาย รวมทั้งรกและสมอง แต่อย่างไรก็ตาม ผลของคาเฟอีน สามารถเกิดผลต่อร่างกายได้หลายประการ ดังนี้¹⁰

1) ผลต่อระบบสมอง ประสาทส่วนกลาง และกล้ามเนื้อ

คาเฟอีนจะมีผลต่อสมองมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของคาเฟอีนในกระแสโลหิตที่สูบน้ำผ่านสมอง

2) ผลต่อหัวใจและระบบไหลเวียนโลหิต

แม้ว่าขณะนี้ยังไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัดว่าการได้รับคาเฟอีนในปริมาณไม่สูงเกินไปเป็นสาเหตุให้เกิดโรคต่างๆ ของระบบไหลเวียนโลหิต แต่อย่างไรก็ตามหากมีการบริโภคในปริมาณที่สูงหรือ มีการสูบบุหรี่ ภาวะเครียด การดื่มสุราเป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญที่อาจทำให้ผู้บริโภคคาเฟอีนมีความดันโลหิตสูงขึ้น และนักวิทยาศาสตร์ส่วนใหญ่เชื่อว่าไม่ควรบริโภคคาเฟอีนเกินวันละ 320-480 มิลลิกรัม

⁸ เอกสารทางวิชาการ การวิเคราะห์สถานการณ์เครื่องดื่มที่มีคาเฟอีน นางสาวดารณี หมู่จรรยาพันธ์ นักวิชาการอาหารและยา 8 ว. สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข พฤศจิกายน 2544 ศูนย์วิทยบริการ กองแผนงานและวิชาการอย. หน้า 1

⁹ แหล่งเดิม. หน้า 3.

¹⁰ แหล่งเดิม. หน้า 4-6.

3) ผลต่อระบบสืบพันธุ์

จากการวิจัยส่วนใหญ่พบว่าคาเฟอีนไม่ทำให้เกิดผลเสียต่อการตั้งครรภ์และทารก แต่คาเฟอีนอาจเสริมความเป็นพิษของยาและสารบางชนิดต่อทารกในครรภ์ อาจทำให้เกิดความผิดปกติของทารกได้

4) ผลจากการบริโภคคาเฟอีนเกินขนาด

จากผลการศึกษาวิจัยพบว่า หากบริโภคคาเฟอีนครั้งละ 1000 มิลลิกรัม จะเกิดพิษอย่างเฉียบพลัน ที่เรียกว่า “คาเฟอีนนิสซึม (Caffeineism)” ซึ่งจะมีอาการนอนไม่หลับ ภาวะกระวนกระวาย หัวใจเต้นเร็ว ใจสั่น เบื่ออาหาร และหากบริโภคคาเฟอีนสูงถึง 5000-10000 มิลลิกรัม เป็นขนาดที่ทำให้ผู้ใหญ่เสียชีวิตได้ หรือเทียบเท่ากับการบริโภคเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน 150 ขวด

5) ผลต่อการติดคาเฟอีน

คาเฟอีนไม่จัดเป็นสารเสพติด แต่อาจติดในลักษณะของการบริโภคจนเป็นนิสัย โดยปริมาณที่อาจทำให้เกิดการติดขึ้นในร่างกาย คือ บริโภควันละประมาณ 350 มิลลิกรัม หรือเทียบเท่ากับเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน 7 ขวด

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นนี้ จะเห็นได้ว่าควรมีการบริโภคคาเฟอีนในปริมาณที่ไม่มากเกินไปและบุคคลบางประเภทไม่ควรบริโภคคาเฟอีนเลย เช่น ผู้ที่ไวต่อคาเฟอีน เด็ก สตรีมีครรภ์ และผู้ป่วยบางโรค โดยผู้บริโภคจำเป็นต้องได้รับข้อมูลเกี่ยวกับเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนว่ามีปริมาณคาเฟอีนเท่าใด เพื่อประกอบการตัดสินใจ

นอกจากนี้ ยังเป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องในส่วนนี้ กล่าวคือ สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ที่มีหน้าที่ในการหมั่นตรวจสอบส่วนผสมกระบวนการผลิต ว่าได้กระทำการตามที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ โดยเฉพาะปริมาณคาเฟอีน เนื่องจากเครื่องดื่มชนิดนี้มีส่วนผสมหลายประการ เป็นการยากที่ผู้บริโภคทั่วไปจะสามารถตรวจสอบโดยตนเองถึงความถูกต้องของส่วนประกอบว่าเป็นไปตามที่ระบุไว้บนฉลากหรือไม่

นอกจากในเรื่องของการควบคุมปริมาณคาเฟอีนและสารต่างๆ ที่ใส่ในเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนแล้ว สิ่งสำคัญอีกประการที่เป็นปัญหาที่ต้องคำนึงถึงในกระบวนการผลิต คือ มีการศึกษาวิจัยจากมหาวิทยาลัยอินฮา ประเทศเกาหลี ในปี ค.ศ. 2006¹¹ ว่าเครื่องดื่มประเภทนี้มีสารเบนซินปนเปื้อนอยู่ โดยจากรายงานการวิจัยระบุว่า สารเบนซินเกิดจากการทำปฏิกิริยาทางเคมีระหว่างวิตามินซี ที่ใส่ในเครื่องดื่มประเภทนี้กับสารกันบูด ที่เรียกว่า “โซเดียมเบนโซเอต” หรือ “กรดเบนโซอิก” เมื่อทั้งสองสิ่งทำปฏิกิริยาทางเคมีกันก่อให้เกิดเป็นสารเบนซินขึ้น

¹¹ รายการ sponge ฉลาดสุดๆ วันที่ 29 กันยายน 2554 .

แม้ว่าปริมาณสารเบนซินที่พบต่อหนึ่งหน่วยบริโภคนั้น มิได้มีอันตรายต่อสุขภาพของผู้บริโภค แต่กระนั้นก็ตามจำเป็นต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าต้องมีการจำกัดปริมาณการบริโภค เนื่องจากสารเบนซินเป็นสารที่สะสมอยู่ในร่างกายและอาจเกิดผลในอีกหลายสิบปีข้างหน้า จึงจำเป็นต้องมีการเผยแพร่ข้อเท็จจริงดังกล่าวให้ผู้บริโภคได้รับทราบ เพื่อประเมินผลก่อนการบริโภค ซึ่งในส่วนนี้ประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายควบคุมดูแลในเรื่องดังกล่าวแต่อย่างใด ทั้งที่สารเบนซินเป็นสารที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพอย่างมาก ไม่ว่าจะได้รับเบนซินไปโดยทางใดก็ตาม ทั้งโดยการหายใจสูดดมเบนซิน หรือการดื่มและการกินอาหารที่ปนเปื้อนเบนซิน ย่อมก่อให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย อาทิเช่น อาเจียน ภาวะแพ้ภูมิตนเอง เวียนศีรษะ ง่วงนอน ชัก หัวใจเต้นเร็ว และเสียชีวิต นอกจากนี้ การได้รับเบนซินอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน (1 ปีขึ้นไป) จะมีผลต่อเลือด เบนซินจะทำลายไขกระดูก เป็นเหตุให้จำนวนเม็ดเลือดแดงลดลง และนำไปสู่โรคโลหิตจาง ทำลายระบบภูมิคุ้มกันของร่างกาย ที่ร้ายแรงที่สุดการได้รับเบนซินเป็นเวลานาน จะทำให้เป็นโรคมะเร็ง¹² เป็นต้น

ในต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการพบสารเบนซินในน้ำดื่มมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1990¹³ และมีการกำหนดปริมาณอัตราส่วนของสารเบนซินที่อาจเกิดขึ้นได้ในน้ำดื่มโดยเทียบอัตราส่วนต่อหนึ่งพันล้านส่วน (part per billion: ppb) โดยประเทศต่างๆมีการกำหนดไว้ดังต่อไปนี้¹⁴

องค์การอนามัยโลก : 10 ส่วนต่อหนึ่งพันล้านส่วน (part per billion: ppb)

สหรัฐอเมริกา : 5 ส่วนต่อหนึ่งพันล้านส่วน (part per billion: ppb)

แคนาดา : 5 ส่วนต่อหนึ่งพันล้านส่วน (part per billion: ppb)

สหภาพยุโรป : 1 ส่วนต่อหนึ่งพันล้านส่วน (part per billion: ppb)

นอกจากนี้ บางมลรัฐในประเทศสหรัฐอเมริกา ยังมีการออกกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับการระดับการปนเปื้อนของสารเบนซินในน้ำดื่มไว้ เป็นการเฉพาะ เช่น มลรัฐแคลิฟอร์เนีย มีการกำหนดระดับการปนเปื้อนไว้ที่ ไม่เกิน 1 ส่วนต่อหนึ่งพันล้านส่วน (part per billion: ppb)¹⁵

เครื่องดื่มผสมคาเฟอีนของประเทศไทยนั้น แม้ในอดีตมิได้มีการใส่วิตามินซี ลงไปในเครื่องดื่ม แต่ในปัจจุบันนี้ได้มีการเติมวิตามินซีลงไปในเครื่องดื่มประเภทนี้ เพื่อเป็นเหตุจูงใจ

¹² http://library.uru.ac.th/webdb/images/charpa_benzene.html สืบค้นเมื่อ 19/06/55

¹³ อ้างอิง วิกีพีเดีย benzene in soft drink

¹⁴ United States Food and Drug Administration: Questions and Answers on the Occurrence of Benzene in Soft Drinks and Other Beverages. Retrieved June 3, 2012, from <http://web.archive.org/web/20080326000127/www.cfsan.fda.gov/~dms/benzqa.html>

¹⁵ Council Directive 98/83/EC.

ในการเลือกซื้อของผู้บริโภค ตัวอย่างเช่น เครื่องดื่มผสมคาเฟอีนยี่ห้อหนึ่ง มีวิตามินซีในปริมาณสูงถึง 35% ต่อ 100 มิลลิลิตร ซึ่งถือเป็นข้อเท็จจริงที่น่าตกใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากหากผู้บริโภคไม่ทราบถึงข้อเท็จจริงของการเกิดสารเบนซินดังที่กล่าวมาข้างต้น และมีการบริโภคเครื่องดื่มต่อเนื่องเป็นเวลานาน ผลของสารเบนซินที่ก่อตัวสะสมอยู่ในร่างกายเป็นเวลานานย่อมก่อให้เกิดโรคมะเร็งขึ้นอย่างแน่นอน ยิ่งไปกว่านั้น ในเครื่องดื่มชนิดนี้ที่มีได้มีการใส่วิตามินซีลงไป แต่เป็นการใส่วิตามินอื่นๆ อาทิเช่น วิตามินบี นั้น ก็ได้หมายความว่าวิตามินอื่นๆ ที่ใส่ลงไปจะไม่เป็นอันตราย เมื่อมีการทำปฏิกิริยาทางเคมีกับสารกันบูด เนื่องจากได้มีการยืนยันทางวิทยาศาสตร์ว่าวิตามินอื่นๆ ต่างจากวิตามินซีในแง่มุมนี้ แต่อย่างไรก็ตาม นอกจากนี้ มีรายงานการทดลองจากศูนย์วิจัย มหาวิทยาลัยกุงจู ประเทศเกาหลี ทำการทดสอบการทำปฏิกิริยาของวิตามินบีและสารอื่นๆ กับสารโซเดียมเบนโซเอต พบว่ามีการปนเปื้อนของสารเบนซินอยู่เช่นกัน¹⁶

ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นสมควรเป็นอย่างยิ่งที่ประเทศไทยควรมีการศึกษาวิจัยถึงผลของการทำปฏิกิริยาทางเคมีของสาร โซเดียมเบนโซเอตกับวิตามินที่มีการใส่ลงไป ในเครื่องดื่มให้พลังงาน ที่มีการวางจำหน่ายอยู่ในท้องตลาดแล้วรวมถึงผลิตภัณฑ์ที่จะทำการผลิตออกมาในอนาคต ว่ามีการทำปฏิกิริยาทางเคมีกลายเป็นสารเบนซินหรือไม่ เพียงใดเพราะสุขภาพร่างกายความปลอดภัยในชีวิตของประชาชนผู้บริโภคจัดเป็นเรื่องสำคัญในลำดับต้นที่หน่วยงานของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่ควรมองข้าม โดยควรมีการศึกษาค้นคว้าวิจัย หาค่ามาตรฐานที่ปลอดภัยของการเกิดสารเบนซินในเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนและมีการกำหนดค่ามาตรฐานที่สามารถเกิดสารเบนซินได้ เพื่อกำหนดเป็นหลักเกณฑ์ให้กับผู้ประกอบการธุรกิจได้ปฏิบัติตาม เพื่อเป็นการคุ้มครองสุขภาพของผู้บริโภค ที่นิยมบริโภคเครื่องดื่มประเภทนี้เป็นจำนวนมาก

4.4.2 ปัญหาการควบคุมในกระบวนการจัดจำหน่าย

การจำหน่ายเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนในประเทศไทย ในปัจจุบันนี้เป็นไปตามระบบการค้าเสรี กล่าวคือผู้ประกอบการธุรกิจสามารถจำหน่ายได้อย่างอิสระเสรี ไม่มีการจำกัดอายุหรือบุคคลหรือสถานที่แต่อย่างใด กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายมีเพียงการควบคุมในเรื่องของฉลาก โดยมีประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เรื่อง เครื่องดื่มในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิท¹⁷ กำหนดเกี่ยวกับการระบุข้อความต่างๆ ที่ต้องระบุบนผลิตภัณฑ์เครื่องดื่มผสมคาเฟอีน อาทิเช่น ส่วนประกอบของเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน ปริมาณส่วนประกอบ เดือนปีที่ผลิต วันเดือนปีที่หมดอายุ เป็นต้น และมีคำสั่งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาที่ 185/2534 เรื่อง แก้ไขคำรับเครื่องดื่มที่

¹⁶ ราชการ ฉลาดสุดๆ เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2554.

¹⁷ ประกาศสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (ฉบับที่ 214) พ.ศ. 2543.

ผสมคาเฟอีน¹⁸ ที่กำหนดเกี่ยวกับปริมาณคาเฟอีนที่สามารถมีได้ในหนึ่งหน่วยบรรจุ คือไม่เกิน 50 มิลลิกรัม ต่อ 100 มิลลิลิตร

แต่อย่างไรก็ตามเนื่องจากเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน เป็นเครื่องดื่มที่ไม่เหมาะสำหรับบุคคลบางกลุ่ม เช่น ผู้ที่ไวต่อสารคาเฟอีน เด็ก สตรีมีครรภ์ ผู้ป่วยบางอาการ จึงเป็นเครื่องดื่มที่ควรมีการควบคุมเป็นกรณีพิเศษ แยกต่างหากออกจากเครื่องดื่มทั่วไป เนื่องจากหากบุคคลที่ไม่ควรบริโภคมีการบริโภคเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน อาจเกิดอาการที่ไม่พึงประสงค์ได้ ตัวอย่างเช่น มีงานศึกษาวิจัยจากมหาวิทยาลัยแพทยไมอามี กล่าวว่าเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนนี้ ไม่ปลอดภัยต่อเด็กๆ ที่ป่วยด้วยโรคเบาหวาน เด็กที่มีความเสี่ยงโรคหัวใจ¹⁹ นอกจากนี้สถาบันกุมารเวชแห่งรัฐหรือเอเอฟพีออกมาเตือนว่า เด็กไม่ควรดื่มเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน เพราะอาจเป็นอันตรายต่อร่างกาย เนื่องจากคาเฟอีนในเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนสามารถทำให้เกิดโรคความดันโลหิตสูง หัวใจเต้นเร็ว และนอนไม่หลับซึ่งเครื่องดื่มลักษณะนี้จะมีผลต่อเด็กมากกว่าผู้ใหญ่²⁰ ซึ่งเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนที่จำหน่ายในสหรัฐอเมริกานั้นมีปริมาณคาเฟอีน 80 มิลลิกรัม ต่อ 238 มิลลิลิตร²¹ ซึ่งหากมีปริมาณ 100 มิลลิลิตร จะพบว่ามีปริมาณคาเฟอีนอยู่ที่ 33 มิลลิกรัม โดยประมาณซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนที่มีการจำหน่ายในประเทศไทยที่มีปริมาณคาเฟอีนสูงถึง 50 มิลลิกรัมต่อ 100 มิลลิลิตร ย่อมเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนนี้เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะแก่ผู้บริโภคที่เป็นเด็กเป็นอย่างมาก นอกจากนี้เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศ อาทิเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกาหรับเอมิเรตส์ จะเห็นได้ว่ามีการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคจากการบริโภคเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนที่เข้มงวดกว่าประเทศไทยมาก ตัวอย่างเช่น มีการกำหนดข้อห้ามในด้านการจำหน่ายไว้หลายประการ ได้แก่ ห้ามวางจำหน่ายร่วมกับเครื่องดื่มประเภทอื่น ห้ามจำหน่ายแก่เด็กอายุต่ำกว่า 16 ปี และสตรีมีครรภ์ เป็นต้น นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงผู้บริโภคที่เป็นเด็กเป็นกรณีพิเศษแล้วนั้น ผู้ป่วยบางรายไม่ควรบริโภคเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน เช่น ผู้ป่วยโรคหัวใจ โรคความดันโลหิตสูง หรือผู้ป่วยโรคกระเพาะอาหาร เนื่องจากคาเฟอีนมีฤทธิ์รบกวนต่ออาการ

¹⁸ คำสั่งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาที่ 185/2534 เรื่อง แก้ไขตำรับเครื่องดื่มที่ผสมคาเฟอีน

¹⁹ เครื่องดื่มชูกำลังไม่เหมาะสำหรับเด็ก. สืบค้นเมื่อ 25 มิถุนายน 2555, จาก

<http://healty.in.th/categories/healthful/news/5904>

²⁰ ข่าว mcot วันอังคารที่ 31 พฤษภาคม 2554. ผลวิจัยสหรัฐชี้เครื่องดื่มชูกำลังไม่เหมาะกับเด็ก. สืบค้นเมื่อ 24 พฤษภาคม 2555 จาก http://www.mcot.net/cfcustom/cache_page/216587.html

²¹ เครื่องดื่มชูกำลังเกลือแร่ไม่เหมาะสำหรับเด็ก. สืบค้นเมื่อ 16 พฤษภาคม 2555, จาก

<http://www.variety.teenee.com/foodforbrain/36045.html>

ของโรคดังกล่าว แม้กระทั่งสตรีมีครรภ์ เนื่องจากเฟอีนเป็นสารที่อันตรายต่อครรภ์มารดาเพราะว่าความเป็นพิษของคาเฟอีน อาจทำให้เกิดการแท้งได้โดยง่าย

ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า เครื่องดื่มผสมคาเฟอีนนี้ เป็นเครื่องดื่มที่ไม่เหมาะสำหรับเด็กที่สามารถถูกชักจูงให้ดื่มได้โดยง่ายเมื่อได้รับการชักจูงให้บริโภค จึงควรมีการจำกัดอายุการขายเครื่องดื่มชนิดนี้ และควรมีการให้ความรู้แก่ผู้บริโภคให้มากขึ้นถึงผลข้างเคียงบางประการจากการบริโภคเครื่องดื่มผสมคาเฟอีน เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับความคุ้มครองมากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ เนื่องเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนเป็นเครื่องดื่มที่มีส่วนประกอบหลายอย่าง หากต้องการเข้าใจได้ด้วยตนเองจากการอ่านฉลากข้างขวดผลิตภัณฑ์ว่า เครื่องดื่มประเภทนี้มีผลต่อร่างกายอย่างไรบ้าง

4.5 ปัญหาเกี่ยวกับมาตรการในการลงโทษ

ในปัจจุบันมีกฎหมายไทยกำหนดบทลงโทษ หากมีการฝ่าฝืนกฎหมายในแต่ละเรื่องไว้ เช่น การโฆษณาที่เกินความจริง การโฆษณาโดยไม่ได้รับอนุญาต การโฆษณาที่อวดอ้างสรรพคุณ เป็นต้น แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่า ยังคงพบเห็นการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมายดังกล่าวอยู่ตลอดมา ตัวอย่างเช่น การโฆษณาที่อวดอ้างสรรพคุณและเป็นการอวดอ้างสรรพคุณที่เกินความจริงว่า เครื่องดื่มผสมคาเฟอีนเป็นเครื่องดื่มที่มีส่วนช่วยในการบำรุงสมอง เนื่องจากมีวิตามิน บี12 ทั้งนี้ เครื่องดื่มผสมคาเฟอีนไม่ได้มีส่วนช่วยในการบำรุงสมองแต่อย่างใด แต่เหตุผลที่ยังคงพบเห็นปัญหาดังกล่าวอาจเนื่องด้วยบทลงโทษยังไม่รุนแรงพอ หรือเนื่องจากกระบวนการในการลงโทษที่ไม่เข้มงวดพอ ทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจไม่เกรงกลัวต่อกฎหมาย

ซึ่งผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า ควรมีการนำมาตรการในการลงโทษที่รุนแรงและเข้มงวดกว่าที่เป็นอยู่ขณะนี้มาบังคับใช้หากมีการกระทำฝ่าฝืนกฎหมาย อาทิเช่น การห้ามประกอบกิจการการริบสินค้าที่มีการกระทำที่ผิดกฎหมาย มีการกำหนดโทษปรับในจำนวนที่สูงหรือมีการกำหนดโทษจำคุกแก่ผู้ประกอบการที่ฝ่าฝืนกฎหมาย โดยไม่มีการผ่อนผัน เนื่องจากเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนเป็นเครื่องดื่มที่หาซื้อได้โดยง่าย มีผู้บริโภคเป็นวงกว้างเป็นเครื่องดื่มที่ได้รับความนิยมอย่างมากในกลุ่มผู้บริโภคชาวไทย จากสถิติที่พบเห็นว่าผู้บริโภคชาวไทยบริโภคเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนมากที่สุดในโลก ประกอบกับเครื่องดื่มผสมคาเฟอีนมีผลต่อสุขอนามัยของผู้บริโภคโดยตรง ดังนั้น เครื่องดื่มชนิดนี้จึงเป็นผลิตภัณฑ์ที่สำคัญที่ควรมีการควบคุมดูแล ตรวจสอบอย่างเคร่งครัด